
NEURE OLERKIGINTZA

Nobere bizitz-azkenerantza, aurretik emondako oinkadak astiro zenbatuz, edozein arlotan noberak egiñiko lanari begitu atsegiña botarik, atsedean pizkat artzea bai jakula eder. Ni neure bizitzan, beste gauza askoren artean, olerkigintzan be, euskal poesi-gintza ain zuzen, jarduna nozu. Eta Zornotza'ko Udalak, 1989 urtean egin eustan omenaldirako, nik urteak zear, 1929'tik ordurarte ondutako bertso-lanakaz OLERKI GUZTIEN BILDUMA argitaratu eban Julen Urkiza karmeldarrak, 315 orrialdeko liburu mardula. Juan Mari Lekuona'k egin eutson itzaurrea, olerkien gaia ta egiturak zakonki aztertuturik. Eta onek, ni olerkiok egitean nundik nora ibilli nintzan jakin nai ebala, itanduten eban. Gurari batzuk, barriz, ixillean geratzea egoki ez dan ezkerro, beioez emen lerro ta argitasun oneik.

Lenengo ta bein irakurleak jakin bei ni ez nazala izan olerkari "profesionala". Aldizkari bi izan nebazan neuk sortu ta zuzenduak; lenengo "Karmengo Amaren Egutegia", gero "Karmel", gaur be, dotore ta jori dabillena; eta "Oleri", eragozpen askoren artean be, oraindik bizi dana. Eta sariketa ta konkurtsu batzuetatik kanpo, aldizkari bi orreitarako ziran nire bertsoak, ari-arin idatziak geienak.

Ementxe, Larra'ko konbentu onen aurrekaldean karmeldar Ikastetxean egin nitun nik, beste karmeldar gazte askok lez, neure lenengo eleiz-ikasketak; irakasle onak euki nebazan, Aita Ermenegildo Manzisidor, lemoarra, Aita Anjelo, Aita Anjel, oraindik Santander'ko gure komentuan bizi dana, Aita Erroman gure Zuzendaria, nazionalak fusilatu ebena, eta besteak. Azkenengo ikas-urtean, 1926'an, nobiziadu urtea asi aurretik, Aita Gotzon'ek lagunduta, asi nintzan euskal poesi laburrak egiten; gaur ez dakit nun diran lantxo orreik; ezta Markiña'n, aurreragoko ikasketak egiten niarduela egiñak be. Gazteiz'en

(1929-30-31) egiñetatik batu- ditut batzuk "Mendiruntz" Toloda'ko (1929) bertan barruko aldizkari "Renacer" en Karmel'go Artizarra, "Karmen'go Argia'n ainbat eta "Yakintza" n datozenak. Gudarien kapellau frentetik bialdu nitun banaka batzuk "Euzkadi" ra eta "EGUNA" ra; guzti oneik esandako bilduman daukazuz; baita "Oinñazez nago", "Ixilarren", "Illuntzean", "brefl", "Maitasun-oiotsak", "Bere ereskin-ekaiak" eta gaiñerakoak; "Ur, ur" Pisuerga ondoan atera neban, eta Karmona'n be ez gitxi. Eta emendik agiri danez, zoritxarrean naiz onean, beti ekin izan dautsot olerkigintzari.

Kartzelatik urtenik Santander'ko Hoz de Anero'n nengoala, laster asi nintzan leiaketak ziran lekura lanak bialtzen; or asi-barri zan "Egan'en, nire olerki saritu bat, "Zori-ala", eta gero geroakoak, Horazio'ren odak euskeraz eta abar. Gañera 1951'garreneko garilla 16'an Karmeldar Kuntuna'ren Zazpireungarren urteurrena zan ezkerro, mundu guztia ebillen jazokun ori alik eta ondoan ospatu nairik, liburu, aldizkari, itzaldi ta aparteko jaiez. Orrek bizkortu ni be luzaroko bizia izango eban errebista ori sortzera. Aldizkari mardula. 130 orrialdekoa, 20 x 14 tamañukoa. Askoren lanak ekazan, itz-lauz, poesiz; musika, argazki ta abar. Illez-il banatuta danetik ekarren: eleiz-gaiak, ordenakoak, ipuiñak, egi-birillak, umeentzat, adiñekoentzat, baserri-gaiak, eraspennak, esaera zaarrak, naski-naski, labur... aldizkari bizkorra, jakitez betea. Laster zabaldu zan Euskalerri osora, arpidedun ugari egiñik. Gaur euskaldun jator diren asko, besteai ezer kandu barik, "Karmel" aldizkaria irakurritz egiñak dira; eredu lez, itandu gaur Euskal Jaurlaritzan euskal kultura daroen J. Arregi eta Garmendia legazpiarrari adibidez.

Or atera nitun nik olerki asko, bertsoak errebista bete ta dotoretu dagikela-ta. Gerra aurretik

zan poesi-zaletasun bizia jarraitzen eban oindiño be. 1954'an "Milla euskal olerki eder" argitaratu nebanetik batez be ugari-ugaria zan olerki-zelaia; bertso-lan asko etorkidazan. Eta espaiñeraz "Caracola" ta antzekaok egozala ikusirik, zerbait egitearen gogoia biztu jatan; 1959'garren urtean jaioa dogu "Olerti", bere garaian Euskal olerkari ugari ta onak sortu ta aurrera eroan zituna. 1959'ko urterillaletik 1970'garrenaren azkeneraiño, naizta zoztor ugari birrinduta, polito bizi izan zan, oraindiño be agertzen jaku, baiña ez leen baizen jori ta bizkor.

Aldizkari barri au gizarteratzean, antxiñako oitura bat barriztatu besterik ez neban egiten. Euskaldunak maite dau bertsoa. Begira aurreko prentsa, Donostiko "Euskalerria", mugaz andiko argitalpenak, Bilboko "Euskalzale", "Ibaizabal" Iruña'ko "Zeruko Argia". Zornotzako "Jaungoizale" ta "Karmengo Argia", "Jesusen Biotzaren Deya", "Euzkadi egunerokoa, eta besteak, prosaz eta itz-neurtuz beteak. Goituz joian olerki-leia eta etziran naikoa egoan bertso-lan guztia agertzeke, barriri diñot, nasai erantzuteko. Utsune bat argi nabarmentzen zan.

Orixegaitik sortu zan "Olerti", ogetaz urteetan beintzat lan bikain-bikaiña burutu ebana. Ementxe idatzi eben gerra-ondoko olerkaririk geienak, beti pozik eta asmotsu. Geroago. "Batu" eragiña dala-ta, nik iñoz be bereizketarik egin ez, urritu egin jaku olerki-zaletasuna, eta gure olerkari pamboxak be, leiaketa ospetsu batsuetara ezik, ez dabe lanik bialtzen; olan bertso-lan indartu egin delarik olerkaritza zimeldu egin jaku.

Nik urte luzeetan ekin dautsot olerkigintzari. Or neuk be uste ez naban beste lan "Olerki Guztien Bilduma" liburuan. Orrez gaiñ ainbat itzulpen dira "Olerti" eta "Karmel" aldizkarietan. Ainbat itzulpen, R. Tagore, Bergili. Horati'ren ona ta epodo; olerkiari buruzko lanak ez gitxi.

Eta jakin-min danak jakin dagian, ez dira beti aise ornitzen aldizkariaren goi-be ta ertz guztiak,

orixegaitik, olerkitxoak egoki datoz utsune orreik beteteko. Olan maminduak dituzu nire bertso-lantxo ez gitxi. Ez nozu, ba, olerkari profesionala. "Aita Santiren olerkigintza lan mardula da eta luzaroko alegina; 1988 artekoa -diño J. M. Lekuonak-. Pentsatzen dugu, bizi-bizi dagoenez, aurtan are abesten diharduela Larrako galeperrak Hirurogei urte euskal poesigintzari etengabe emanik. Hala ere, dena ezin izan neurri berekoa: bada landurik, bada hain landua ez dani. Bada aldian-aldiko kanturik, bada arras beteko libururik. Bada autorearen historia hobeto ispilatzen duen piezarik; bada nortasun poetikoarekin lotura txikiagoa agertzen duen bertso-sortarik". Nik adierazoa kontutan eukirik, ondo esana dagoala deritxat.

* * *

Eritxi emoillean gaiñerako esan guztiak be, zentzun osoz emonak dira. Urteak zear euskal poetikaz zerbait idatzi dodan-arren, neure poetikari buruz ez dot iñoiz be ezer idatzi; obeto esateko, etorrenari ekin izan dautsot, olerkaia ta olerkariak zelan jokatu bear dauan, ez dot iñoz azaldu. Ez neban olako asmorik, bakotxari itxi neutson bere kasa lan egiten, eta "Olerti"n daukazu euskal olerti eredua. Oso ugaria nunbait.

Onela idazten dausku eritxi-emoillean: "Olerkari eta olerkariari dagozkienetan, gerraurreko eta gerrosteko poesiari buruz izan diran eztabaidak kontuan hartzen baditugu, iritzi odo garbia du gure autoreak: "oberik jagi arte gizaldi onen barruan Lizardi, Orixe, Lauaxeta... dira jainko nagusi".

Maisuki aztertzen ditu gero nik darabildan euskal metrika, ots, eskema matrikoak batez ere, eta eredu en ugaltasuna, lau ko txiki ta nagusiari aparteko balioa emonik. Estrofak ondoren, libreak, sonetoak, poema bakotxari bere neurkera. Errezitatze ko gei ago dirala diño, kantatzeko baiño, kantagarri ez diranik esan gabe. Joskera

ELERTIA

eta erritmua bat ez etortea maiz jakiñez egiña da: Orixe'ri ez jako eder, entzumen oso gozokoa zan-eta, zortziko nagusiaren ots bardiña. Ni be, alegiñez, urrundu egiten nintzan olakotik. Egia, esan ez jatan atsegin estrofa luzeegia labor-zalea dozu euskalduna, itz-lauz naiz itz lotuz.

Olerkia beti dozu jantzi apaiñekoa; Biblian asi ta monduko izkuntza guzti guztietan, bertsoz idaztean, idazleak beti jo dau metafora, antz eta irudietara; oneik olerkaria lez irakurlea be, biztu ta zoro-azi oi dau, Poeta batzuk eurrez darabillez apain-gailluok. Gurean Lauaxeta'k asko darabil, Orixe'k ez ainbeste; emen be zentzunak eta olerki-gaiak ba-dau zer ikusia. Onetan Europa'ko olerkigintzari begiratur bada aldakuntza ez gitxi, sartaldean beintzat; sortaldean ez ainbeste; Evtuchenko errusiarrak, esaterako, irudi bat edo jazokun bat geienik, orrekin biribildu daroa bertso-lan txanbeliña. Poeta batek sarri, gaur batez be, errez aldatu oi dau bere olerki-pentsakera. Nun gorde da gure urte gitxiko poesi soziala?

Pozgarri izan jat "alegoria" eta onen joera. Eta au damosku Lekuonak: "Poemetako protagonistak behin baino gehiagotan izadiko irudiak dira gauza xumez osaturiko mundu bat. Hauen historia ez da kontatzen agerian, azpi-azpian baizik = sinboloen mila ñabardura aukeratuz, giza-bizitza antziruditzen da eta ispilaten, naturako gertakariak giza esistentziarekin lotuz, irudien ordezkotasuna giza-izaeran lokalizatuz. Eta azkenik, irakaspén ezkutuko bat nabari da poema askotan, irudiaren ederra, etika ta onbide gertatzen delarik, ezkutuan behintzat".

Gero, nire alegori batzuk islatzeko, "lorei", "Ontziska ta ekaitza", "Oi, eiztari" "Begian malakoa" ta besteak aztertzen ditu, "funtsean alegorizazioak ditugu, mila modutara emanak, kondaira eta zehaztasunen gainetik lirismoa gainditzén dela, eta irudietan protagonismoa eta mezuaren islatzen estetiko" esanik amaituz.

Nik baserritar izanik, kutun izan ditut beti lurtar irudiak, izaditik jasotakoak... Jakingarri da eritxi-emoilleak bertatik diñoana, izadiaren per-

sonaltzeari buruz ain zuzen be. Irakur: "Naturako irudiei protagonismo bat ematen badiegu, hauek irakaspén bat eta iorana sorten badute gure bizitzari buruz, ez da harritzeko irudiei pertsonaren egite bat ematea; eta olerki alorrean gaudenez, gure bizitzaren alderdi poetikoak irudi orietan ikustea, eta analogiaren bidez, gure giza bizikizunerako argibide gertatzea. Irudiak irakurri eta gozatzean, eta hobeagotzen giza esperientziak".

Azkenik, gudarien inguruko poemak aztertzen ditu; onako asko osotu bai nitun iru bat illabetean Elgeta'n, Bizkargi'n, Sollube'n, Artxanda'n eta Enkartaldean gudariakaz illen eta zaurituen artean bizi izanik. Naiz-ta orreitatik batzuk geroago idatziak izan, bizi-bizi nerabilen oindiño su ta tiro artean momentu arriskitsu areitan jazotakoa.

Amaitzeko, eder jako "nire baserria" deritxon euskal poema, 1975'an Gipuzkoako "Camara O.S. Agraria"-k eraturiko "San Isidro Saria" eskuratu ebana. Nik poema luze onetan, lau zítitan banatutakoan, gure baserritarren euskal bizitza arrunta kantatzen dot lau-lau, baiña Lekuonari ederra dala iruditzen jako. Au dio: "Mardula, arnas haundikoa..." Poema nagusia da, baserria kantagai harturik landua. "Etxe hitzaren etnografia eta etnologia dira hari albainuak". Sariketa baterako lana zan ezkerro, ertzak ondo dotoretu bear. Garrantzi geiegi emon barik, alan be.

J.M. Lekuona Euskaltzain-buru ordea, poeta danez naiz eder-lan kritikari, beti azaltzen jaku umo ta zentzundun. Beronek diñosku: "Oraindik azterketen zai daude: Etxaniz, Gaztelu, Bordari, Monzon, Muniategi, Iraizoz, Zaitegi, Kerejeta, Ugarte eta beste gehiago". Niri egiña lango lan sakon, zogi bat orrei be olango azterketa jakintsu bat, pitxi onek eta ez ain onak bereiziz egiña ba'geunka, bide obez leioake euskal poesia. Amasei orrialdekoa da Lekuonak nire "Olerki Guztien Bilduma"-ri egigiko azterketa. Eskertzekoa, beraz.

Aita ONAINDIA